

A Tale of Two Sedarim: בין בני ברק ללוד

It Was the Best of Times, It Was the Worst of Times

(1) הגדה של פסח

עבדים היינו לפרעה במצרים, ויוציאנו יי אלהינו משם ביד חזקה ובזרוע נטויה. ואלו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים, עדין אנו ובנינו ובני בנינו משעבדים היינו לפרעה במצרים. ואפלו כלנו חכמים, כלנו נבונים, כלנו יודעים את התורה - מצוה עלינו לספר ביציאת מצרים. וכל המאריך ביציאת מצרים - הרי זה משבח.

מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבה ורבי טרפון שהיו מסבין בבני ברק והיו מספרין ביציאת מצרים כל אותו הלילה, עד שבאו תלמידיהן ואמרו להן רבותינו, הגיע זמן קרית שמע שלשחרי'.

אמר להם רבי אלעזר בן עזריה: הרי אני כבן שבעים שנה ולא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, עד שדרשה בן זומא, שנאמר: למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך: ימי חייך - הימים; כל ימי חייך - הלילות. וחכמים אומרים: ימי חייך - העולם הזה; כל ימי חייך - להביא את ימות המשיח.

- Why are these five חכמים listed as being there? Were they alone?
- Where was Rabban Gamliel?
- Why did they engage in מצרים יציאת מצרים all night?

(2) תוספתא מסכת פסחים (ליברמן) פרק י הלכה יא-יב

יא. אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, כגון אגוזין, תמרים, וקליות. חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח כל הלילה, אפלו בינו לבין בנו, אפלו בינו לבין עצמו, אפלו בינו לבין תלמידו.
יב. מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו מסבין בבית ביתוס בן זוגין בלד והיו עסוקין בהלכות הפסח כל הלילה עד קרות הגבר הגביהו מלפניהן ונועדו והלכו להן לבית המדרש

(3) משנה כתב יד קאופמן פסחים י:ד-ה

ד) מזגו לו כוס שני...מתחיל בגנות ומסיים בשבח,
ודורש מארמי אבד אבי, עד שהוא גומר כל הפרשה.

ה) רבן גמליאל או': כל שלא אמ' שלושה דברים אלו בפסח, לא יצא ידי חובתו:
פסח, מצה ומרורים.

- פסח, על שם שפסח המקום על בתי אבותינו במצרים.
- מרורים, על שם שמררו המצריים את חיי אבותינו במצ'.
- מצה, על שם שניגאלו.

(4) משנה כתב יד קאופמן עדיות ג:ב-ג

אמר רבן גמליאל...אף הוא אמר שלשה דברים להקל...ועושין גדי מקלס בלילי פסחים וחכמים אוסרין.

(5) תוספת ביצה ב:טו

אי זהו גדי מקלס? כלו צלי, ראשו, פרעיו וקרבו. בשל ממנו כל שהו, שלק ממנו כל שהו, אין זה גדי מקלס. עושין גדי מקלס ביום טוב הראשון שלחג, וביום טוב האחרון שלפסח. עגל מקלס ביום טוב הראשון שלפסח, אבל לא גדי מקלס. אמר רבי יוסה: תודוס איש רומי הנהיג את בני רומי לקח טלאים בלילי פסחים, ועושין אותן מקלסין. אמרו לו: אף הוא קרוב להאכיל קדשים בחוץ, מפני שקורין אותן פסחין.

(6) שמות יב:מב

ליל שמורים הוא לה' להוציאם מארץ מצרים הוא הלילה הזה לה' שמורים לכל בני ישראל לדורותם:

(7) מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה יד

ליל שמורים הוא ליי. בו נגאלו ובו עתידין להגאל. דברי רבי יהושע שנאמר הוא הלילה הזה ליי רבי אליעזר אומר בו נגאלו. לעתיד לבא אין נגאלים אלא בתשרי שנאמר תקעו בחודש שופר וגומר מפני מה כי חק לישראל הוא וגו' ומה תלמוד לומר הוא הלילה הזה ליי. אלא הוא הלילה שאמר הב"ה לאברהם אבינו אברהם בלילה הזה אני גואל את בניך וכשהגיע הקץ לא עכבן הב"ה כהרף עין: שמורים לכל בני ישראל לדורותם, מגיד שכל ישראל צריכין להשתמר בו.

(8) שמות יב, כז

ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח על-בתי בני ישראל במצרים פנגפו את מצרים ואת בתינו הצייל ויקד העם וישתחוו:

(9) דברים טז:א-ג

שמור את-חדש האביב ועשית פסח לה' אלהיך כי בחדש האביב הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה: וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר במקום אשר יבחר ה' לשפן שמו שם: לא-תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל-עליו מצות לחם עני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים למען תזכר את-יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך:

(10) שמות יב, יא

וככה תאכלו אותו מתניכם חגרים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידיכם ואכלתם אותו בחפזון פסח הוא לה':

(11) מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה ז

ואכלתם אותו בחפזון זה חפזון מצרים...
רבי יהושע בן קרחה אומר ואכלתם אותו בחפזון זה חפזון ישראל...
אבא חנן משום רבי אליעזר אומר זה חפזון שכינה...

(12) ספרי דברים פרשת ראה פסקא קלג

רבי אליעזר אומר בערב אתה זובח כבא השמש אתה אוכל מועד צאתך ממצרים אתה שורף רבי עקיבה אומר בערב אתה זובח כבוא השמש אתה אוכל. עד מתי עד מועד צאתך ממצרים

(13) מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק יב פסוק ח

בלילה הזה [שיכול יהא נאכל כקדשים ביום ת"ל בלילה הזה] אמ' ר' אלעזר בן עזריה נאמר כאן בלילה הזה ונאמר למטה ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה מה לילה הזה הנאמר למטה עד חצות אף לילה הזה הנאמר כאן עד חצות. אמ' לו ר' עקיבה מה אני צריך והלא כבר נאמר ואכלתם אותו בחפזון בשעת חפזון מה ת"ל בלילה הזה שיכול יהא נאכל כקדשים ביום ת"ל בלילה הזה בלילה הוא נאכל ואין נאכל כקדשים ביום.

(14) שמות יב, ז-ח

וְלִקְחוּ מִן־הַדָּם וְנָתְנוּ עַל־שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת וְעַל־הַמִּשְׁקוֹף עַל הַבָּתִּים אֲשֶׁר־יֹאכְלוּ אֹתוֹ בָּהֶם:
וְאָכְלוּ אֶת־הַבֶּשֶׂר בְּלִילָה הַזֹּאת עֲלֵי־אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל־מִרְדֵּים יֹאכְלֶהוּ:

(15) שמות יב, יב

וְעַבְרָתִי בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם בְּלִילָה הַזֹּאת וְהִפִּיתִי כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים אֲנִי ה':

(16) שמות יב, כט

וַיְהִי בַחֲצֵי הַלַּיְלָה וְה' הִפֵּה כָל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכוֹר פְּרֹעָה הַיָּשֵׁב עַל־כִּסֵּאוֹ עַד בְּכוֹר הַשִּׁבְי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה:

(17) מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה ו

ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף. מבפני' אתה אומר מבפני' או אינו אלא מבחוץ ת"ל וראיתי את הדם, הנראה לי ולא הנראה לאחרים דברי ר' ישמעאל ר' נתן אומר מבפנים. אתה אומר מבפנים או אינו אלא מבחוץ ת"ל והיה הדם לכם לאות לכם לאות ולא לאחרים לאות. ר' יצחק אומר לעולם מבחוץ כדי שיהו המצריים רואין ומיעיין מתחתכין:

(18) מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה ו

בלילה הזה שומע אני כל הלילה תלמוד לומר לא תותירו ממנו עד בקר, אני אקרא והנותר ממנו באשת שרופו. עד בקר למה נאמר, לא בא הכתוב אלא ליתן תחום לבקרו של בקר. ואי זה זה עמוד השחר... ר' אליעזר אומר נאמר כאן לילה ונאמר להלן לילה מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות:

(19) משנה כתב יד קאופמן פסחים י:

עד איכן הוא או' ? בית שמי' אוקרים: עד אם הבנים שמחה, ובית הלל, עד חלמיש למעינינו מים. וחותם בגאולה

(20) תוספתא פסחים י:ט

עד היכן הוא אומ', בית שמי' או' עד אם הבנים שמחה. ובית הלל אומ' עד חלמיש למעינינו מים, וחותם בגאולה. אמרו בית שמי' לבית הלל וכי כבר יצאו שמזכירין יציאת מצרים, אמרו להם בית הלל אפילו הוא ממתין עד קרות הגבר הרי אילו לא יצאו עד שש שעות ביום, היאך אומר את הגאולה ועדין לא נגאלו.